

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ СИСТЕМНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ
МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 291М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Логопедія

Богданова Інна Петрівна

Керівник к.пед.н., доцентка Ільїна Н.В.
Рецензентка директорка Херсонського
закладу дошкільної освіти №10 санаторного
типу Херсонської міської ради
Романович О.М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Науково- теоретичні засади вивчення зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеним мовленнєвим розвитком	7
1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із системним недорозвиненням мовлення.....	7
1.2. Проблема формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення	15
1.3. Корекційний потенціал казкотерапії в процесі формування зв'язного мовлення дітей	18
РОЗДІЛ 2. Методика корекції зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із системним недорозвиненням мовлення засобами казкотерапії...	26
2.1. Стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.....	26
2.2. Методичні рекомендації з використання казкотерапії як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення	33
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	48
Додаток А. Ігри для здійснення казкотерапії.....	48
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	50

ВСТУП

Корекція недоліків зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) є актуальним питанням в сучасній логопедії. Дослідження показують, що проблема порушення зв'язного мовлення стоїть вкрай гостро, особливо в старшому дошкільному віці. Не опанувавши повною мірою найскладнішою формою мовленнєвої діяльності, дитина не може вважатися готовою до навчання в школі, а несформованість зв'язного мовлення не тільки заважає дитині оволодівати знаннями, а й негативно впливає на комунікацію і на розвиток всієї мовленнєвомисленнєвої діяльності. Зазначена проблема глибоко досліджувалася вченими (В. Воробйова, В. Глухому, Н. Жукова, Р. Левіна, О. Мастюкова, Н. Никашина, Т. Ткаченко, Т. Филічева, А. Ястребова та інші), які розглядали різні шляхи подолання недоліків усного дискурсу у дітей зазначеної категорії.

Разом з тим вчені одностайні в тому, що в корекційній роботі з дітьми, які страждають загальним недорозвиненням мовлення, необхідні програми диференційованої логопедичної допомоги з різним набором дидактичних засобів.

Доведено, що загальне недорозвинення мови у дітей дошкільного віку може виражатися від повної відсутності загальноновживаного мовлення до наявності елементів лексико-граматичного і фонетико-фонематичного недорозвинення. Однак, незважаючи на різну вираженість ознак ЗНМ, можна виокремити загальні характеристики мовленнєвого розвитку дітей із зазначеним порушенням: пізній розвиток мовлення, обмежений словниковий запас, виражені аграматизми, а також недостатність звуковимови і фонематичного сприйняття.

Зв'язне мовлення як особлива складна форма комунікативної діяльності у дітей із ЗНМ повноцінно самотійно не формується. Діти

під час переказів і оповідань вдаються до перефразування і жестів, втрачають основну думку змісту, зазнають труднощів у вираженні головної думки, не закінчують фрази і плутають події. Як наслідок мовлення цієї категорії дітей відрізняється хаотичністю і невиразністю. У сучасній логопедії визнаним напрямом корекції недоліків мовлення у дітей є казка як засіб ефективного закріплення контексту зв'язного мовлення. Вивченню впливу казки на розвиток мовлення дітей із ЗНМ присвячені свої праці А.Гнездилов, Т.Грабенко, О.Защирінская, Т.Зінкевич-Євстигнєєва, З.Ленів, А.Поваляєва, Н.Погосова, Т.Сергеєва, Д.Соколов, Г.Чебанян, С.Черняєва та інші. Вчені доводять, що саме казка містить найбільшу творчу складову, яка дозволяє мотивувати дітей до мовленнєвого акту на рівні послідовної і логічної розповіді.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок про необхідність подальшої розробки проблеми зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення та про актуальність обраної теми магістерського дослідження - «Формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із системним недорозвиненням мовлення засобами казкотерапії».

Кваліфікаційну роботу виконано в межах теми науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі». Тему магістерського дослідження затверджено на підставі рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 3 від 27 вересня 2021 року) наказом № 1009 -Д від 04.10.2021 року.

Мета дослідження – дослідити використання методики казкотерапії для формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із системним недорозвиненням мовлення.

Об'єкт дослідження: зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: процес використання казки для формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та спеціальну літературу за обраною проблематикою дослідження.
2. Дослідити науково-теоретичні засади вивчення зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеним мовленнєвим розвитком.
3. Експериментально перевірити стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.
4. Перевірити ефективність експериментальної методики удосконалення зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення за допомогою використання казкотерапії.

Під час дослідження використовувалися *теоретичні* (аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури щодо предмету дослідження), *емпіричні* (вивчення педагогічної документації, спілкування з логопедами, вихователями, батьками; пряме й опосередковане спостереження за освітньо-виховним та корекційно-розвивальним процесом дітей зазначеної категорії, експериментальне навчання) та *математично-статистичні* методи.

Елементи наукової новизни одержаних результатів: нами було здійснено аналіз, узагальнення та систематизація інформації щодо особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей із системним недорозвиненням мовлення; емпіричним шляхом перевірено специфіку корекційного впливу казкотерапії на динаміку розвитку зв'язного мовлення дітей зазначеної категорії.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у вивченні особливості стану зв'язного мовлення старших дошкільників із

загальним недорозвиненням мовлення III рівня; реалізації методом експериментального навчання процесу розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобом казкотерапії; описана експериментальна методика формування зв'язного мовлення може бути використана у логопедичному корекційному процесі у практиці спеціальних та інклюзивних дошкільних освітніх закладів для роботи із зазначеною категорією дітей.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри спеціальної освіти ХДУ, методичному семінарі кафедри спеціальної освіти ХДУ та знайшли відображення у публікації «Корекційний потенціал казкотерапії в процесі формування зв'язного мовлення дітей із системними порушеннями мовлення» у альманасі «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (53) та додатків; містить 51 сторінку.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО- ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕНИМ МОВЛЕННЄВИМ РОЗВИТКОМ

1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із системним недорозвиненням мовлення

На сучасному етапі розвитку людства і на основі результатів корекційно-педагогічної статистики можемо констатувати, що кількість дітей, які страждають мовленнєвими порушеннями, збільшується. У значної кількості дітей цієї категорії помилки спостерігаються майже у всіх структурах мовленнєвої системи: починаючи від порушень звуковимови, до труднощів в опануванні лексичною, граматичною мовленнєвими ланками і зв'язним мовлення взагалі. За психолого-педагогічною класифікацією порушень мовлення Рози Євгенівни Левіної такі діти отримують діагноз «загальне недорозвинення мовлення». Недостатній рівень мовленнєвого розвитку призводять до соціальної дезадаптації та неготовності дітей старшого дошкільного віку до майбутнього навчання у школі.

У теорії та практиці сучасної логопедії термін «недорозвинення мовлення» використовується для позначення низького рівня сформованості мовленнєвих функцій, або мовленнєвої системи загалом. Мовленнєве недорозвинення часто існує в поєднанні з різними іншими синдромами, що відрізняються за патологічними механізмами.

Недорозвинення мовлення може мати різне походження і, відповідно, різну структуру проявів порушень. Проте існує низка типових девіацій, які вказують на системний характер порушення мовленнєвої діяльності. Труднощі, що зустрічаються при загальному недорозвиненні мовлення спричинені несформованістю або розпадом на

ранніх етапах індивідуального розвитку мовленнєвих функцій, при цьому слух та інтелектуальна сфера залишаються збереженими.

Мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) з'являється значно пізніше, ніж у дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком (приблизно в 3-4 роки, іноді, навіть, після 5-ти років). Перші слова у таких дітей «майже незрозумілі для оточуючих, і взагалі, діти протягом довгого проміжку часу залишаються мовленнєво пасивними. Труднощі, пов'язані з мовленням у дітей із загальним недорозвиненням умовно поділяються на рівні: від повної відсутності мовлення або белькоти до розгорнутого мовлення, але з елементами фонетичного та лексико-граматичного недорозвинення» [Левіна, с. 113].

Відомо, що мисленнєві та мовленнєві процеси взаємопов'язані [9, с. 115]. Діти із загальним недорозвиненням мовлення стикаються також з труднощами в становленні розумових операцій (класифікація, узагальнення, аналіз, синтез, порівняння). Усі ці операції зазнають активного розвитку пізніше, ніж у дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком. При цьому, також страждає якісна характеристика описаних вище видів розумової діяльності.

Характерним для дітей цієї категорії є знижена мовленнєва активність. Вони зазнають труднощів у розумінні словесних інструкцій. Через порушення вербальної пам'яті діти із загальним недорозвиненням мовлення погано запам'ятовують, утримують і відтворюють словесний ряд. [10, с. 120].

Діти мають виражені труднощі у виділенні значущих, суттєвих ознак у предметах та явищах, під час порівняння предметів орієнтуються на випадкові, неістотні зовнішні ознаки. Часто обмежено розуміння змісту загадок, що базуються на порівнянні або мають зашифровані ознаки, відчувають труднощі у доборі синонімів на основі порівняння [10, с. 123].

У дітей із загальним недорозвиненням мовлення порушеним

виявляється і зоровий аналіз та синтез. Їм важко знаходити ведучі, характерні ознаки предметів і явищ, відділяти їх від другорядних.

Увага дітей цієї категорії є слабкою та нестійкою. Вони швидко втомлюють і відволікаються.

Слід зазначити, що у дітей із ЗНМ порушення пов'язані не тільки з вищими психічними функціями. У них «спостерігається відставання загальної, дрібної, артикуляційної та мімічної моторики. Характерними ознаками порушення моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення є: недостатня статична та динамічна координація рухів, повільність у виконанні вправ, труднощі переключення з одного руху на інший, неможливість тримати рівновагу, швидка втомлюваність. Словесну інструкцію діти часто не розуміють і це призводить до неправильного виконання вправ, або до відмови виконання рухів» [11, с. 230].

Професором Р. Левіною та її колегами її кафедри було умовно виділено три рівні загального недорозвинення мовлення, серед яких перші два характеризують глибшим ступенем мовленнєвого порушення, а третій, легший рівень, характеризується деякими труднощами розвитку звукової сторони мовлення, словникового запасу і граматичної будови мовлення. Згодом, Т. Філічевою було розроблено четвертий (нерізко виражений) рівень ЗНМ [60, с. 74].

Перший рівень. Характерною для цього рівня є «повна або майже повна відсутність мовлення та потреба в ньому, коли у дітей з нормотиповим розвитком, мовлення в основному вже сформоване. Такі діти, у віці 4-5 років, мають дуже обмежений словниковий запас. Іноді, вони користуються лише звуконаслідуваннями та звуковими комплексами.

За своїм звучанням мовлення дітей цього рівня складається як з подібних до слів елементів (наприклад, *губ - дуб*). Але, буває так, що елементи їхнього мовлення зовсім несхожі на правильне слово

(наприклад, *гадуд - горщик, кі - горобчик*)» [10, с. 420].

Через недостатній обсяг активного та пасивного словника діти нерідко позначають різні предмети та явища одним словом (наприклад: *осінь - це пора року, осінній одяг дітей, осінні свята*).

Назви дій дошкільнята замінюють назвами предметів (накшталт: *їсти суп - суп (суп)*), або навпаки, назви предметів можуть замінювати назвами дій (наприклад: *машина - їду*) [10, с. 421].

Діти майже не користуються морфологічними елементами для вираження граматичних значень. Також, діти із загальним недорозвиненням мовлення першого рівня не утворюють множини, лагідно-пестливі форми іменників та прикметників; роблять помилки у флексіях в словах [10, с. 423].

Діти із загальним недорозвиненням цього рівня не вміють будувати фразу. Доступні тільки прості речення, які складаються з двох-трьох слів [11, с. 45].

У цих дітей порушеною є також вимовна сторона мовлення; звуки вимовляються нечітко; порушена складова будова мови. Трудно деться формування навичок звукового аналізу [10, с. 49].

Другий рівень. Цей рівень загального недорозвинення мовлення характеризується більшою мовленнєвою активністю. У дітей, які мають другий рівень загального недорозвинення мовлення, починає формуватися фразове мовлення, але спотворено, як фонетично, так і граматично.

Рівень сформованості усного зв'язного мовлення у таких дітей кращий, ніж у дітей з нижчим рівнем. Вони вчаться складати примітивні розповіді за малюнком або вести простий діалог з іншими людьми.

На другому рівні загального недорозвинення мовлення «активний словник ще дуже відстає від вікової норми. У мовленні переважають іменники, трохи з часом з'являються дієслова. Дуже рідко на цьому рівні використовуються прикметники. Діти не знають слів, що

позначають частини тіла; назви тварин та їх дитинчат; назви різних професій; назви кольорів, форми, розміру; замінюють слова іншими, близькими за значенням. Словотворення ще є відсутнім» [22, с. 53].

Діти зазначеного рівня мають у мовленні «яскраво виражені граматичні помилки. До основних можна віднести: відсутність узгодження прикметників і числівників із іменниками; неправильне використання відмінкових форм; труднощі у використанні іменників чоловічого і жіночого роду. Дітям не вдається змінювати іменники та прикметники за родами, числами, відмінками. Труднощі виникають і з прийменниками. Вони їх або випускають з мовленнєвого потоку, або замінюють на неправильні» [22, с. 60].

Значно порушеною залишається звуковимова. Порушене вимовляються такі групи приголосних: свистячі, шиплячі, сонорні, спостерігаються дефекти дзвінкості-глухості, твердості-м'якості. «Кількість порушених звуків сягає 16-20 і більше. Голосні звуки можуть артикулюватись нечітко, плутатись з іншими голосними. Складова структура на цьому рівні залишається ще порушеною. При відтворенні слів різної складової будови спостерігаються грубі порушення. До них відносять:

- 1) елізії - скорочення кількості складів;
- 2) персеверація - перестановка складів;
- 3) контамінації - об'єднання складових систем двох слів;
- 4) додавання складів;
- 5) персеверації звуків у словах;
- б) антиципації - уподібнення складів» [44, с. 51].

Помилки складової будови обумовлені низьким рівнем фонематичних та артикуляційних можливостей дитини.

Третій рівень. Для цього рівня загального недорозвинення мовлення характерним є «активне користування розгорнутим фразовим мовленням, що ає певні лексико-граматичні та фонетико-фонематичні

помилки.

Звукова сторона мовлення вже більш сформована, але ще спостерігаються такі типові помилки, як: недиференційована вимова свистячих, шиплячих звуків, африкатів та сонорів. Такі помилки звуковимови дещо ускладнюють оволодіння звуковим аналізом і синтезом» [33, с. 240].

Словниковий запас значно збільшується у порівнянні з нижчими рівнями, але ще продовжує відставати від словника дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком. Деякі слова пасивного словнику, діти із загальним недорозвиненням мовлення III рівня неправильно використовують в мовленнєвому контексті. Спостерігаються «різноманітні заміни слів у власному мовленні:

1) неправильно називають предмети, що подібні за зовнішніми ознаками (*майка - сорочка*);

2) замінюють назви предметів, що подібні за призначенням (*миска - тарілка*);

3) замінюють назви предметів на інші, що ситуативно пов'язані з ними (*каток - лід*);

4) частину предмету замінюють його назвою (*стовбур - дерево*);

5) замінюють слова, що позначають родові поняття, словами, що позначають видові поняття і навпаки (*береза - дерево*);

б) замість одного слова використовують словосполучення або речення (*бінокль - щоб дивитись*);

7) назви дій замінюють словами, близькими за ситуацією і зовнішніми ознаками (*вирізує - рве*);

8) не розуміють, плутають, не можуть назвати деякі дії (*підстрибувати, латати, зазирати та ін.*)» [33, с. 245].

Діти цього рівня ще плутають назви кольорів, не знають геометричних фігур, з важко добирають слова на позначення величин, розміру предметів характеристик їхнього просторового розміщення. На

третьому рівні діти із загальним недорозвиненням мовлення не вміють визначати основні ознаки предмета, не відмежовують їх від другорядних [33, с. 247].

У дітей з III рівнем ЗНМ ще «наявні стійкі аграматизми, що характеризуються помилками у словозміні, словотворенні, труднощами в узгодженні іменників в роді, числі та відмінку, у використанні прийменників. Важко дається для дітей III рівня загального недорозвинення утворення слів за допомогою суфіксів, а також, утворення прикметників від іменників (сік з яблуків - яблучний сік)» [33, с. 250].

Спостерігаються такі труднощі у формуванні усного зв'язного мовлення: «дітям ще важко вдається переказувати казки, а ще важче - складати розповідь із власного досвіду. Часто вони гублять головних героїв, або плутають їх місцями, або ж замінюють їх на інших. Може страждати і послідовність викладення подій. Описові розповіді у таких дітей надто короткі, з обмеженою кількістю прикметників, які характеризують зовнішні ознаки описуваного предмета. Часто діти здатні складати розповідь-опис лише за допомогою навідних та додаткових запитань з боку вихователя, або логопеда» [10, с. 140].

Характерним для дітей III рівня ЗНМ є необізнаність в значенні окремих слів і виразів, змішування слів, близьких за лексичним значенням, неточне і недоречне використання багатьох слів з повсякденного побуту [10, с. 140].

Як вже було зазначено вище, Тетяна Борисівна Філічева, на основі багаторічних досліджень та аналізу результатів цих досліджень, виокремила ще один рівень мовленнєвого недорозвинення. Цей рівень є характерним для дітей шести-семи років, та характеризується не грубими мовленнєвими помилками [60, с. 75].

Незначні порушення мовленнєвих компонентів на цьому рівні обумовлюють наявність таких недоліків: «недостатня диференціація

звуків, при відсутності ярко виражених порушень звуковимови; нечітка та неточна артикуляція; наявність спотворень слів (додавання звуків, перестановка звуків, опускання складів); залишаються деякі аграматизми, діти не завжди правильно утворюють зменшено-пестливі форми слів, присвійні прикметники, множину; часто виникають незначні помилки в узгодженні іменників у числі, роді та відмінку; складним завданням залишається і словотворення за допомогою суфіксів» [49, с. 20].

Щодо зв'язного мовлення, то воно краще розвинуте у порівнянні із дітьми з трьома першими рівнями ЗНМ. В простих його формах майже наближено до вікової норми. Діти уміють «складати послідовні розповіді, не плутаючи події та героїв. Можуть описувати предмети, використовуючи слова-ознаки, при цьому, не чекаючи допоміжних навідних запитань від вихователів, логопедів, батьків.

Названі вище особливості дозволили виділити дітей з більш легкою формою загального недорозвинення мовлення в самостійну групу - четвертий рівень мовленнєвого недорозвинення» [47, с. 19].

Отже, проаналізувавши та узагальнивши дослідження Рози Євгенівни Левіної та Тетяни Борисівни Філічевої ми охарактеризували чотири рівні загального недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку. Усі рівні мають свої специфічні особливості, знання яких лежить в основі діагностики загального недорозвинення мовлення дітей і правильної побудови корекційного процесу.

1.2. Проблема формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Оволодіння усним зв'язним мовленням - важлива складова загального розвитку дошкільника. Наталія Гавриш та інші науковці у своїх дослідженнях «детально висвітлюють питання формування зв'язного монологічного мовлення дітей дошкільного віку з нормальним мовленнєвим розвитком. Дослідники вказують на те, що вже у 2-3 роки у дітей з'являються елементи монологічного мовлення, а оволодіння даним видом мовлення в цілому припадає на старший дошкільний вік - час повної сформованості лексико-граматичної та синтаксичної сторін мовлення» [12, с. 21].

Сучасна психолінгвістика та лінгводидактика розглядають поняття усного зв'язного мовлення як процес поодження зв'язного висловлювання та як кінцевий продукт мовленнєвої діяльності. Зв'язне мовлення визначається як «єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту. У створенні зв'язного мовленнєвого продукту науковці відокремлюють діяльнісний та особистісний компоненти. Перший - пов'язується з процесами народження і сприймання повідомлення, регуляції та контролю власної мовленнєвої діяльності. Другий - з тим, що в мовленні особа виявляє свою індивідуальність - характер, темперамент, рівень загальної культури» [20, с. 74].

Дослідженнями науковців встановлено, що рівень зв'язного мовлення старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення зазвичай відповідає третьому мовленнєвому рівню та значно відстає від вікової норми. У дітей з таким порушенням відзначаються «труднощі встановлення послідовних подій розгорнутих розповідей. Для переказу характерні такі специфічні особливості, як: порушення зв'язності і послідовності викладення, смислові пропуски, лексичні та граматичні

помилки, низький рівень фразового мовлення. Фрази у таких дітей можуть бути дуже короткими, незмістовними та нелогічними. Такі труднощі необхідно враховувати в процесі організації та проведення корекційних занять з навчання дітей переказу. Робота над зв'язним мовленням впливає не тільки на стан мовленнєвого розвитку, але й покращує розумові здібності дітей. З цього випливає, що таке навчання носить корекційно-розвивальний характер» [14, с. 44].

Аналізуючи психолого-педагогічну наукову літературу можна виділити ще одну особливість дітей із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня, через яку з'являються додаткові проблеми у становленні зв'язного мовлення. Це - непропорційність співвідношення обсягів активного і пасивного словника. За думкою Марії Шеремет та її колег (В. Тарасун, С. Конопляста, В. Кондратенко, Н. Чередніченко), дошкільники з ЗНМ третього рівня «розуміють значення багатьох слів, об'єм їх пасивного словника приближується до норми, проте застосування слів в експресивному мовленні залишається ще дещо складним завданням для дітей. Тобто, можна говорити про бідність активного словника. Діти даного рівня дуже рідко утворюють антоніми, синоніми; рідко використовують узагальнюючі слова. Діти не знають назв частин предметів, тому часто вони заміняють їх назвою самого предмета. В активному словнику таких дітей переважно переважають лише іменники та дієслова. У словнику таких дітей переважно переважають лише іменники та дієслова» [42, с. 221].

Під час обстеження діти із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня виявляють більший інтерес до складань розповідей, спираючись на допоміжні питання дорослого. Їм набагато легше «відповідати на поставлені педагогом запитання до різних членів речення з прямим порядком слів (Хто? Що робить?), ніж самостійно складати розповідь, хоч і з опорою на наочність. Вони розуміють сенс простої ситуації, зображеної на малюнку, але відповідають скуто,

використовуючи два, три слова в реченні» [42, с. 224].

Для дітей зазначеної категорії характерним є превалювання широкої соціальної мотивації породженні зв'язного висловлювання. Вони охоче приступають до виконання завдань, проте швидко втомлюються і втрачають до них інтерес. Під час участі у навчальній діяльності вони вимагають постійної допомоги та стимулювання зі сторони дорослого. Під час виконання мовленнєвих завдань діти демонструють недостатню сформованість дій самоконтролю, як процесуального, так і підсумкового, вміння діяти за наданим зразком [19, с. 31].

Отже, проаналізувавши логопедичну літературу, можна зробити висновки, що формування усного зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня має свої специфічні ознаки. Ці ознаки проявляються в труднощах в становленні всіх видів зв'язного мовлення: переказу тексту, складання розповіді на основі власного досвіду, складання описових розповідей, складання розповідей з опорою на малюнок чи серію малюнків. Дітям описаної категорії значно легше даються завдання на розвиток усного зв'язного мовлення, що побудовані з допомогою додаткових, навідних питань від дорослого. Бідний лексичний запас також заважає якісному становленню зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення третього рівня. Діти часто не можуть правильно назвати ту чи іншу частину предмета, припускають помилки, замінюючи на іншу, або, взагалі, пропускають такі слова у мовленні. Все це призводить до труднощів складання логічно-послідовних фраз.

Загальний стан усного зв'язного мовлення дітей цієї категорії відстає від нормотипового, діти мають ще значну кількість труднощів в опануванні зв'язним монологічним мовленням.

Важливим залишається пошуків ефективних та новітніх засобів корекції усного зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням

мовлення третього рівня.

1.3. Корекційний потенціал казкотерапії в процесі формування зв'язного мовлення дітей

Казкотерапія – це психолого-педагогічний метод, який використовує казковий літературний твір для інтеграції особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з оточуючим світом (Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Т. Грабенко, Д. Фролов, Н. Погосова).

На освітньо-виховні властивості казки, як педагогічного засобу, людство звернуло увагу з давніх часів. Казка формує і підтримує у дітей раннього, дошкільного і молодшого віку творчу систему цінностей, виховує, вчить вирішувати проблеми, надає впевненості і розвиває мовлення дитини. Казка активно використовується в різних областях роботи з дошкільниками, в тому числі і в роботі над зв'язним мовленням дітей.

Зв'язне мовлення, являючи собою самостійний вид мовленнєво-мисленнєвої діяльності, разом з тим виконує значну роль в процесі виховання, навчання дітей, виступаючи засобом отримання знань і контролю за цими знаннями.

Формування умінь і навичок зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку є одним з найважливіших завдань педагогічного впливу, оскільки від ступеня їхньої сформованості залежить подальший розвиток особистості дитини і набуття нею навчальних знань. Вміння і навички зв'язного мовлення у дітей з порушеним мовленнєвим розвитком при спонтанному їхньому розвитку не досягають необхідного для повноцінного навчання в школі рівня. Таким умінням і навичкам потрібно навчати спеціально.

Також казка не тільки підвищує пізнавальний інтерес і навчальну мотивацію, але спонукає дитину аналізувати, міркувати, виявляти причинно-наслідкові взаємозв'язки, робити умовиводи.

З казковими творами кожна дитина знайомиться ще в ранньому дитинстві. Вони має значний вплив на становлення та розвиток особистості будь-якого дошкільника. Повчальний характер змісту виховує у дітей позитивні моральні якості. Проте сьогодні казкою користуються не тільки в якості виховного засобу, але в якості ефективного логокорекційного інструменту, який може збільшувати ефективність корекції мовленнєвих порушень.

У своїх наукових дослідженнях Л. Венгер, О. Ушакова, Л. Павлова, В. Гербова зауважували, що казка, як епічний жанр, повинна бути в пріоритеті під час вибору дидактичних засобів реалізації процесу виховання і навчання дітей дошкільного віку, та пояснювали це тим, що в дошкільний період інтенсивно розвиваються такі психічні процеси як уява і мислення, активно формується здатність діяти в образному плані, а головне, казка збільшує потенційні можливості дитини здійснювати елементарний аналіз почутого [8, с. 40].

На вплив казки на формування особистісної та мовленнєвої сфер розвитку дітей дошкільного віку вказували такі науковці, як: Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Т. Шипова, Н. Крилова, Ю. Лебедев [22, с. 59].

Наприклад, Т. Зінкевич-Євстигнеєва у своїх працях та наукових дослідженнях виділила основні ідеї, які несуть народні казки, а саме:

1. «бережливе ставлення до навколишнього світу - природа навколо нас є живою»;
2. поваги до кожної людини та до її діяльності; виховання гуманізму;
3. поняття «добра» та «зла»;
4. механізму постановки і досягнення мети;
5. самостійності та пошуків взаємозв'язку з навколишнім середовищем» [24, с. 256].

Загалом, казки – «це не просто фантастичні історії, метою яких є розважити дитину, вони виконують безліч розвиваючих функцій. Ці функції у розвитку дітей є важливими і взаємопов'язаними» [24, с. 256].

Ю. Лебедев виділяє «шість основних функцій казок: функцію соціалізації; голографічну функцію; розвивально-терапевтичну функцію; культурно-етнічну функцію; лексико-образну функцію; креативну функцію» [32, с. 45].

Казку, як засіб для розвитку усного зв'язного мовлення використовував В. Глухов. У власній методиці він склав серію завдань, одне з яких стосувалося відтворення вже відомої для дітей старшого дошкільного віку казки [13, с. 23]. І сам переказ казкового твору, і методика загалом, дозволяє зафіксувати та в майбутньому, поліпшити стан сформованості зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Вчена В. Кизилова стверджувала, що образи, які використовуються у змісті казкового твору, впливають на формування у свідомості дошкільнят внутрішньої мотивації до спілкування, а також розвивають усі психічні процеси і комунікативно-пізнавальні можливості дитини [27, с. 35].

У свою чергу, деякі науковці-новатори (Н. Буйвалова, І. Дорофєєва, З. Сушельницька) виділяють нове поняття в казкотерапії – «логоказка».

Логоказки - це «казки, зміст, яких несе певне лексичне, граматичне або фонематичне навантаження. Головним завданням логоказки є послідовний та глибинний розвиток мовлення дітей і їх психічних процесів шляхом використання елементів казко терапії» [39, с. 42].

Комплексний вплив логоказки відкриває нові, унікальні можливості для корекції як усного зв'язного мовлення, так і таких не мовленнєвих, але надзвичайно важливих сфер як дрібна та

артикуляційна моторика. Робиться все це в ненав'язливій, простій та доступній для дітей старшого дошкільного віку ігровій формі.

Логоказки можуть бути використані у роботі як логопедами, так і вихователями. За такою казкою може бути побудоване ціле заняття або його окрема частина.

Перевагою зазначеного засобу є те, що логокорекційна робота під час занять, подається в не примусовій формі без тиску з боку фахівця. Діти «граючись» залюбки виконують запропоновані завдання та вправи.

Логоказки відрізняються від звичайних казок мінімальним інформаційним змістом, але при цьому вони мають потенціал вирішувати труднощі, пов'язані з формуванням багатьох аспектів мовленнєвого розвитку.

Враховуючи характер мовленнєвих порушень дітей і етап логокорекційної роботи, можна виділити «такі види логоказок:

- 1) артикуляційні (розвиток дихання, артикуляційної моторики);
- 2) пальчикові (розвиток дрібної моторики);
- 3) фонетичні (постановка звуку, автоматизація та диференціація звуків);
- 4) лексико-граматичні (збагачення словникового запасу, закріплення знань граматичних категорій);
- 5) казки, що сприяють розвитку зв'язного мовлення;
- 6) казки для навчання грамоти (про звуки і букви)» [39, с. 44].

Якщо розглядати конкретно кожний вид логоказки, можна виділити основні завдання та способи застосування кожного виду:

1. «Основним завданням артикуляційних логоказок є розвиток артикуляційної моторики. Артикуляційні вправи, які діти повторюють кожний день можуть їм швидко набриднути, а це призводить до мінімальної результативності та продуктивності цих вправ. Задля того, щоби підтримати інтерес дітей до виконання артикуляційної гімнастики, артикуляційні вправи можна об'єднувати в невеликі казки.

В артикуляційній казці обов'язково присутні й спеціальні вправи на тренування дихання (фізіологічного та мовленнєвого)» [45, с. 140].

2. «Пальчикові логоказки сприяють не тільки удосконаленню навичок дрібної моторики дітей із загальним недорозвиненням мовлення, але й розвивають їх образне мислення і мовлення загалом...

Для того, щоб пальчикові логоказки дійсно впливали на розвиток дитини необхідно постійно контролювати точність і правильність виконання рухів, а також звертати увагу дітей на узгодженість мовлення з роботою їхньої руки» [39, с. 141].

3. «Основним завданням фонетичних казок є робота над ізольованою вимовою окремих звуків, автоматизація звуку в складах, на початку, середині, кінці слова, в словах зі збігом приголосних та реченнях» [39, с. 140].

Такі логоказки перетворюють кропітку роботу зі звуками в творчу, ненав'язливу гру.

4. Використання лексико-граматичних логоказок допоможуть «сформувати навички правильного використання іменників, прикметників, дієслів, прислівників, сприятимуть формуванню граматично правильного мовлення та збагаченню словникового запасу. Діти вчать підбирати влучні прикметники для характеристики героїв, орієнтуватися у прийменниках, придумувати синоніми, антоніми, правильно утворювати нові слова за допомогою суфіксів» [39, с. 145].

5. Логоказки, що сприяють розвитку зв'язного мовлення, вчать дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення «не тільки переказувати вже відому для них казку, а й придумувати свою власну, разом із логопедом, або вихователем; розігравати казку за мотивами побаченої, але при цьому змінювати персонажів, час дії та завершення казки» [39, с. 147].

6. «Граючись із казковими цікавими героями, діти знайомляться з голосними та приголосними звуками й буквами, їх

особливостями та характеристиками. Бажання з ними погратися та допомогти призводить до чіткого і повного засвоєння усіх звуків» [39, с. 148].

Логоказки можуть проводитися, як самостійне заняття, так і в ролі окремих дидактичних ігор під час корекційно-педагогічної роботи, або у вільний від занять час, як форма розваги. Їх проводять логопед, психолог, дефектолог, вихователь або ця діяльність може набувати форми спільної роботи спеціалістів.

Однак, у роботі з логоказкою необхідно обов'язково дотримуватися певних принципів, зокрема, поетапного, систематичного та послідовного засвоєння матеріалу, а також врахування вікових та індивідуальних можливостей. Від цього залежить ефективність впливу логоказки та рівень зацікавленості дітей з мовленнєвими порушеннями у виконанні завдань.

Для створення логоказок, беручи до уваги необхідний результат, використовують різні види театру: пальчиковий, ляльковий, настільний і навіть, тіньовий. Під час виготовлення атрибутів до казки можна залучати як самих дітей, так і їхніх батьків. Це формує у дітей сприятливе ставлення до корекційно-педагогічної роботи і сприяє створенню емоційно-позитивної атмосфери. Відомо, що діти із загальним недорозвиненням мовлення емоційно нестійкі, для них характерна різка зміна настрою і швидке виснаження [51, с. 23]. Спільна робота з батьками дозволить дітям з порушеннями мовлення відчувати підтримку з боку оточуючого світу та рідних для них людей.

А. Гуськовою було створено програму з метою удосконалення зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Даний програмовий комплекс розрахований для дітей, які мають логопедичні порушення. Основним засобом в ньому виступає логопедична казка, яка, на думку авторки, в оптимальних умовах для дошкільників, спроможна вплинути не тільки на мовленнєву систему дитини: лексико-

граматичну сторону, зв'язне мовлення, словник, але й на її психо-емоційний розвиток та емоційно-вольову сферу: вміння співпереживати, передати емоційний стан інших. А, також, логоказка в даній методиці сприяє розвитку міміки, пантоміміки та загальної моторики [18, с. 10].

Для підсилення вищезазначених переваг логоказки, ефективним засобом мотивації розвитку та корекції зв'язного мовлення може виступати логопедична лялька, яка за думкою Ю. Рібцун може виступати елементом логоказки. Науковець наголошує увагу на тому, як важливо під час корекційної роботи створювати оптимально позитивні умови для дітей. Логопедична лялька здатна виконувати цю вимогу.

Ю. Рібцун неодноразово говорила, що ляльки-маріонетки і ляльки-рукавички створюють умови для невимушеного конструктивного діалогу з дітьми та проведення ігор-занять із розвитку зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення [47, с. 28].

Логопедична лялька - засіб, який використовується на логопедичних заняттях, з метою полегшення процесу комунікації вчителя-логопеда з дитиною, пришвидшення результатів корекції та більшої зацікавленості дітей [47, с. 29]. Такою лялькою можна користуватись як на індивідуальних, так і на групових заняттях.

З. Сушельницька, у своїй методичній програмі, щодо використання логоказок на заняттях з розвитку мовлення, також вказувала на ефективність поєднань прочитування казки і перегляд її, у формі відео-мультфільму. Така синтезована форма роботи пришвидшує результативність та зацікавлює дітей новими можливостями [52, с. 54].

Отже, говорячи про тенденцію збільшення кількості порушень мовлення, можна говорити і про збільшення науково-практичних пошуків ефективного та результативного засобу їх корекції. Оскільки, зв'язне мовлення відіграє суттєву роль в особистісно-мовленнєвому розвитку старшого дошкільника, відомі логопеди, лінгвісти та педагоги,

намагаються знайти оптимальний засіб, який би зміг використовувати будь-який спеціаліст, будуючи свою корекційну роботу над формуванням зв'язного мовлення. Логоказка в поєднанні з логопедичною лялькою, яка слугує як мотиваційна рушійна сила, може бути таким засобом.

Отже, формування та розвиток зв'язного мовлення відіграє одну з головних ролей у становленні особистості старшого дошкільника, а також у його готовності до навчання у школі. Граматично правильно, зв'язно, послідовно побудована розповідь, що спирається на логічні зв'язки, лексично правильно підібрані слова - усе це дозволяє старшим дошкільнятам переходити на більш складний рівень мовленнєвого та комунікативного розвитку; допомагає висловлювати власні думки; перешкоджає «схематичності», бідності у висловлюваннях.

Діти старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення із труднощами оволодівають зв'язним мовленням. Специфічним є формування як діалогічної, так і монологічної складової зв'язного мовлення. Їх розповіді можуть відрізнятися непослідовністю та чималою кількістю граматичних і лексичних помилок. У них невеликий словниковий запас, а також може спостерігатися низька мотивація до комунікаційних процесів.

Слід звернути увагу на те, що у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення, зв'язне мовлення, як щабель соціальної та передшкільної підготовки, формується лише з допомогою спеціаліста, наочного матеріалу, допоміжних запитань або інструкцій, а також, інноваційних, творчих, цікавих та доступних для дітей засобів.

Логоказка - може слугувати одним із таких засобів. Вона проста у використанні, але при цьому, створюючи позитивні умови в ЗДО, за короткий проміжок часу дозволяє дитині із загальним недорозвиненням мовлення на високому рівні опанувати зв'язне мовлення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА КОРЕКЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ СИСТЕМНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

2.1. Стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

В експериментальній частині нашого дослідження ми за мету ставили – з'ясувати особливості зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети ми спланували реалізувати такі завдання:

1. З'ясувати стан зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.
2. Виявити особливості зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням.
3. На основі аналізу результатів констатувального дослідження сформулювати методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення засобами казкотерапії.

У дослідженні брали участь двадцять дітей шостого року життя, половина дошкільнят були вихованцями старшої логопедичної групи для дітей із ЗНМ, і друга половина відвідували звичайну групу для дітей із нормотиповим розвитком.

Констатувальний експеримент проводився на базі Херсонського ясла-садка №65 комбінованого типу Херсонської міської ради протягом квітня - травня 2020-2021 навчального року

Для дослідження стану сформованості зв'язного мовлення ми адаптували для дітей дошкільного віку серію завдань для вивчення зв'язного мовлення з «Тестової методики діагностики усного мовлення» Тетяни Фотекової.

Дана методика спрямована на виявлення особливостей мовленнєвого розвитку дітей: якісної і кількісної оцінки порушень мовленнєвої системи, отримання та аналізу структури порушення. Для оцінки виконання завдань ми використовували запропоновану автором бально-рівневу систему.

Вивчення зв'язного мовлення дітей складалося з двох завдань.

Перше завдання: Складання казки за серією сюжетних малюнків «Їжачок» (три малюнки).

Дітям пропонувалася така інструкція: «Тобі треба розповісти казочку маленькому другу. Подивися на ці малюнки, постарайся придумати за їх допомогою казку».

Оцінка проводилася за декількома критеріями.

«1) Критерій смислової цілісності: 5 балів - розповідь відповідає ситуації, має всі смислові ланки, розташовані в правильній послідовності; 2,5 бали - допущено незначне спотворення ситуації, неправильне відтворення причинно-наслідкових зв'язків або відсутність сполучних ланок; 1 бал - випадання смислових ланок, істотне спотворення сенсу, або розповідь не завершено; 0 балів - відсутній опис ситуації.

2) Критерій лексико-граматичного оформлення висловлювання: 5 балів - розповідь оформлений граматично правильно з адекватним використанням лексичних засобів; 2,5 бали - розповідь складений без аграмматизма, але спостерігаються стереотипність граматичного оформлення, поодинокі випадки пошуку слів або неточне слововживання; 1 бал - зустрічаються аграмматизма, далекі словесні заміни, неадекватне використання лексичних засобів; 0 балів - розповідь не оформлений.

3) Критерій самостійності виконання завдання: 5 балів - самостійно розкладені картинки та складено розповідь; 2,5 бала - картинки розкладені із стимулюючою допомогою, розповідь складений

самостійно; 1 бал - розкладання картинок і складання оповідання за навідним питань; 0 балів - невиконання завдання навіть за наявності допомоги» [53].

2. Завдання: Переказ прослуханої казки.

Дітям пропонувалася така інструкція: Зараз я прочитаю тобі казку, слухай її уважно, запам'ятовуй і приготуйся переказувати».

Ми використовували короткий розповідь «Маленькі друзі».

Оцінка здійснювалася за тими ж критеріями, що і для придумування казки за серією малюнків картинок:

«1) Критерій смислової цілісності: 5 балів - відтворено всі основні смислові ланки; 2,5 бали - смислові ланки відтворені з незначними скороченнями; 1 бал переказ неповний, є значні скорочення, або спотворення сенсу, або включення сторонньої інформації, 0 балів - невиконання.

2) Критерій лексико-граматического оформлення: 5 балів - переказ складений без порушень лексичних та граматичних норм; 2,5 бали - переказ не містить аграмматизма, але спостерігаються стереотипність оформлення висловлювань, пошук слів, окремі близькі словесні заміни; 1 бал - зазначаються аграмматизма, повтори, неадекватне використання слів, 0 балів - переказ не доступний.

3) Критерій самостійності виконання: 5 балів - самостійний переказ після першого пред'явлення; 2,5 бала - переказ після мінімальної допомоги (1-2 питання) або після повторного прочитання; 1 бал - переказ з питань, 0 балів - переказ навіть з питань не доступний.

У кожному з двох завдань підсумовувалися бали за всіма трьома критеріями. Для одержання загальної оцінки за всю серію бали за розповідь і переказ складалися і подавалися у процентному вираженні» [53].

Аналіз отриманих результатів дослідження.

Після аналізу отриманих результатів констатувального експерименту ми виокремили три рівня успішності виконання завдань, які вказують на стан зв'язного мовлення у обстежуваних дітей - високий, середній і низький.

Діагностика зв'язного мовлення в експериментальній групі, в яку увійшли діти з загальним недорозвитком мовлення.

Після аналізу отриманих даних відповідно до запропонованих критеріїв ми визначили рівні сформованості зв'язного мовлення на основі використання казкових творів. Отримані результати, представили в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Стан зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку

Рівні	Придумування казки з опорою на серію малюнків		Переказ казки	
	Кількість дітей	% успішності	Кількість дітей	% успішності
Високий	-	-	2	20
Середній	8	80	6	60
Низький	2	20	2	20

Аналіз отриманих даних показав, що під час складання казки з опорою на сюжетні малюнки дітей з високим рівнем виконання завдання виявлено не було. Відповідно до середнього рівня показали результати 8 дітей (80%), відповідно до низького - 2 дитини, що відповідає 20%.

Під час переказу казки 2 дитини виконали завдання на високому рівні успішності (20% від загального числа дітей), на середньому рівні - 6 дітей та на низькому рівні впоралися із завданням 2 дитини, що складає відповідно 20%.

Проводячи якісний аналіз отриманих результатів дослідження, ми виявили, що при придумуванні казки з опорою на серію сюжетних малюнків у багатьох дітей спостерігалось відсутність казкових елементів, а низький рівень вербальної творчості. У більшості випадків казки були складені з невеликою кількістю аграматизмів, що пояснюється довгим терміном здійснення корекційного впливу, але виявлялася стереотипність оформлення сюжету взагалі і мовленнєвих висловлювань, зокрема. Діти, які виконали завдання на низькому рівні, обмежилися перерахуванням дій зображених на малюнках.

Під час переказу казки спостерігалось відтворення смислових ланок зі значними скороченнями. Практично у всіх дітей перекази були переповнені паузами, пошуком необхідних слів. Дітям надавалася допомога, у вигляді навідних запитань. Окрім аграматизмів у текстах спостерігалися тексти спостерігалися лексичні помилки.

Діагностика зв'язного мовлення дітей в контрольній групі, в яку увійшли діти з нормотиповим мовленнєвим розвитком

Після обробки отриманих результатів у відповідності із запропонованими критеріями ми визначили рівні сформованості зв'язного мовлення на основі використання казкових творів. Отримані результати, представили в таблиці 2.1.

Таблиця 2.

Стан зв'язного мовлення дітей із нормотиповим мовленнєвим розвитком старшого дошкільного віку

Рівні	Придумування казки з опорою на серію малюнків		Переказ казки	
	Кількість дітей	% успішності	Кількість дітей	% успішності
Високий	7	70	7	70

Середній	3	30	3	30
Низький	-	-	-	-

Аналіз отриманих даних показав, що під час складання казки з опорою на серію сюжетних малюнків, а також під час переказу казки на високому рівні успішності виконали завдання 7 дітей, на середньому рівні - 3 дитини, що складає відповідно 70% і 30%. Дітей, які б виконали завдання на низькому рівні не виявилось.

Проводячи якісний, аналіз ми з'ясували, що мовленнєва продукція дітей відповідала запропонованому завданню, смислові аспекти були збережені та розташовувалися в логічній послідовності. Продукований текст не мав аграмматизмів, але спостерігалися поодинокі випадки пошуку необхідних слів.

Казки дітей у групі з нормотиповим мовленнєвим розвитком відрізнялися більшим об'ємом, ніж у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Аналізуючи критерій самостійності виконання завдань, необхідно відзначити, що діти в групі з нормотиповим мовленнєвим розвитком майже не потребували допомоги у вигляді навідних питань в процесі побудови мовленнєвих висловлювань.

Як показують дані, під час складання казки з опорою на серію сюжетних малюнків діти контрольної групи знаходяться здебільшого на високому рівні сформованості зв'язного мовлення. На відміну від експериментальної групи, в якій показники розвитку зв'язного мовлення значно нижче. Так і при переказі тексту в контрольній групі найбільше дітей перебуває на високому рівні, решта - на середньому, низькі показники відсутні. А дітям з експериментальної групи характерний середній показник сформованості зв'язного мовлення, а також присутні діти з низьким рівнем. Високих показників не виявлено.

Слід зазначити, що кількісні результати дослідження безпосередньо проявляється в якісній характеристиці мовлення. Діти з нормотиповим мовленнєвим розвитком будують свої висловлювання логічніше, послідовніше. У дітей із загальним недорозвиненням мовлення часті повтори, паузи, нерозгорнуті висловлювання. Спостерігалась значна різниця в обсязі висловлювань дітей в експериментальній і контрольній групі. Так у дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком обсяг казок значно більше, ніж у дітей із ЗНМ.

На відміну від контрольної групи, діти із загальним недорозвиненням мовлення у своїх мовленнєвих висловлюваннях обмежувалися лише перерахуванням дій, які були зображені на картинках.

Необхідно також відзначити, що діти з нормотиповим мовленнєвим розвитком самостійно виконували завдання, а діти з недорозвиненням мовлення майже потребували значної допомоги у вигляді навідних питань як при складанні казки за серією сюжетних малюнків, так і при її переказі.

Таким чином, аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок про те, що за рівнем розвитку зв'язного мовлення діти дошкільного віку із ЗНМ відстають від своїх однолітків з нормотиповим мовленнєвим розвитком.

Дослідивши особливості зв'язного мовлення дітей із ЗНМ ми відзначили: порушення зв'язності та послідовності викладу тексту; низьку інформативність; бідність і стереотипність лексико-граматичних засобів мовлення; порушення процесів вербальної творчості; пропуски смислових ланок і помилки; повтори слів, паузи по тексту; незакінченість смислового вираження думки; труднощі у мовленнєвій реалізації задуму; необхідність у стимулюючої допомоги.

2.2. Методичні рекомендації з використання казкотерапії як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення

Модернізація освіти в даний час передбачає комплексне, всебічне оновлення всіх ланок освітньої системи відповідно до нових вимог суспільства. Зміни стосуються питань організації освітньої діяльності, технологій і змісту освітньо-виховного процесу.

Обмеженість мовленнєвого спілкування можуть мати негативний вплив на становлення особистості дитини, викликати вторинні порушення у формуванні психічних функцій, специфічні особливості емоційно-вольової сфери, сприяти розвитку негативних якостей характеру.

Тому до найважливіших завдань з дошкільнятами, які мають загальне недорозвинення мовлення, відноситься формування у них зв'язного монологічного мовлення. Це не тільки важлива корекційна мета, необхідна для подолання мовленнєвого порушення, але і важлива умова підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання.

Казкотерапія – це один із методів, що активно розробляється психологами та педагогами останніми роками, і може бути ефективно використаний під час корекції ЗНМ.

Казкотерапія - це метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом (*Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Т. Грабенко, Д. Фролов, Н. Погосова*).

Зв'язне мовлення, будучи самостійним видом мовленнєво-мисленнєвої діяльності, разом з тим виконує важливу роль в процесі виховання та навчання дітей, так як виступає у вигляді засобу отримання знань і засобу контролю за цими знаннями.

Формування умінь і навичок зв'язного мовлення у дошкільників - це одна з найважливіших завдань педагогів, оскільки від ступеня їх

сформованості залежить подальший розвиток особистості дитини і придбання їм навчальних знань. Вміння і навички зв'язного мовлення при спонтанному їх розвитку не досягають того рівня, який необхідний для повноцінного навчання дитини в школі. Цим умінням і навичкам потрібно навчати спеціально.

Казка не тільки підвищує пізнавальний інтерес і мотивацію до навчальної діяльності, а й спонукає дитину аналізувати, міркувати, знаходити причинно-наслідкові взаємозв'язки, робити висновки. Тому не випадково сьогодні казки використовуються, забезпечуючи комплексний підхід у розвитку дитини.

У нашій роботі ми виходили положення в психолінгвістиці, що мовлення являє собою сукупність окремих мовленнєвих дій, які слід формувати поетапно. При цьому спиралися на такі важливі загальнодидактичні і спеціальні принципи здійснення логопедичного впливу:

- принцип поступового переходу від більш простого до складнішого;
- принцип диференціації, яка полягає у створенні оптимальних умов для самореалізації кожної дитини в процесі засвоєння знань, накопичення нею досвіду, розвитку емоційної та пізнавальної сфер;
- принцип діяльності, який враховує основний вид діяльності дитини дошкільного віку;
- принцип безперервності і інтегративності, згідно з яким процес розвитку зв'язного мовлення не закінчується на діяльності педагога, а продовжується в спільній діяльності дитини і батьків.

Казкотерапія в системі корекційної роботи з розвитку зв'язного мовлення переслідує такі цілі:

- створення комунікативної спрямованості мовленнєвих висловлювань,

- вдосконалення лексико-граматичних засобів мовлення, звукової сторони мовлення,
- розвиток просодичної сторони мовлення,
- розвиток діалогічного і монологічного мовлення,
- залучення дітей до витоків народної культури.

Можливості казки за умови творчого підходу до неї настільки великі, що, дозволяють пропонувати «казкові» заняття з розвитку зв'язного мовлення дітям самих різних вікових груп з різним рівнем мовного та інтелектуального розвитку.

Робота з розвитку зв'язного мовлення за допомогою казкотерапії здійснювалася у фронтальній і індивідуальній формах у безпосередній освітній діяльності відповідно до програмних вимог.

Дидактичним матеріалом роботи служили різні види театрів: настільний, пальчиковий, бибабо. Також використовується фланелеграф і драматизація казок.

Корекційний вплив із застосуванням методу казкотерапії складається з декількох етапів.

На першому етапі дітям надавалася можливість придбання безпосереднього емоційно-чуттєвого досвіду спілкування з предметами, з якими діти потім зустрічаються в казці.

На другому етапі діти входили в область активного дієвого освоєння змісту казкового твору;

На третьому - опановували засобами побудови самостійної активної взаємодії з казковими образами, одне з фундаментальних засобів - включення казкових героїв в різні ситуації;

На четвертому - творче використання цих засобів в самостійній мовленнєвій діяльності.

Відповідно до вищевикладеної системи роботи з казкою були визначені диференційовані завдання і розроблена методика, що сприяє реалізації кожного етапу.

Перший етап. Цикл короткочасних спостережень, розроблених у відповідності до змісту казкового твору. Основна мета спостережень - підготувати дітей до розуміння змісту казки.

Завдання:

- розвивати чуттєве сприйняття казки і емоційне ставлення до неї.
- спонукати дітей до пояснення спостережуваних ситуацій;
- виконувати трудові дії, спрямовані на освоєння казки.

Другий етап. Знайомство з казкою.

Завдання:

- підводити дітей до розуміння змісту казки, спираючись на безпосередній чуттєвий досвід, з яким діти зустрічаються в казці;
- розвивати у дітей інтерес і чуйність до образного мовлення казки;
- розширювати уявлення про художнє слово, його емоційне забарвлення;
- сприяти засвоєнню різних зображально-виражальних засобів розкриття казкового образу і застосування їх в власних розповідях;
- розвивати у дітей вміння викладати казку послідовно і логічно, передавати в переказі основні моменти казкового твору;
- розвивати у дітей уміння вживатися в образ, передавати його емоційно.

Читаючи казку, використовували емоційні засоби (виділення голосом яскравих виразів, міміка, жести, пантоміміка, використання іграшок, яскравих ілюстрацій, продуктів дитячої діяльності). У бесіді за змістом казкового твору використовували питання, спрямовані на уточнення послідовності подій і розуміння особливостей казки. Під час бесіди постійно зверталися до особистого досвіду дітей, заохочуючи висловлювання дітей.

Третій етап. Подорож по казці.

Завдання:

- спонукати дітей до видозміни змісту казки;
- використовувати позитивну спрямованість сюжетів казок на вирішення проблем;
- розвивати вміння дітей висловлювати оціночні судження про зміст та якість придуманих казок (*як своїх, так і однолітків*);
- виховувати доброзичливе ставлення до творів товаришів, вміння уважно вислуховувати їх, давати оцінку.

Пропонуючи дітям скласти продовження казки, казкового героя ставили в різні проблемні ситуації, в яких йому потрібна допомога дитини. Ефективним прийомом «подорожі» по казці може стати участь самої дитини в рішенні проблеми або перенесення на себе одного з казкових образів. При цьому нами використовували різні прийоми: варіативні схеми-зразки продовження казки, мовленнєвий приклад, питання, які спонукали до продовження казки, спонукання до обмірковування задуму, складання плану казки.

Після розповідання залучали дітей до різнобічної оцінки казок, придуманих дітьми, звертаючи увагу на використання виразних засобів мовлення під час складання казки.

Четвертий етап. Самостійна творча діяльність дітей по вигадування казок.

Завдання:

- розвивати у дітей інтерес до творчого розповідання, бажання фантазувати і складати казки;
- спонукати дітей до самостійної творчої діяльності з створення казок за різними лексичними темами;
- розвивати у дітей бажання і вміння вдосконалювати свій твір (цілеспрямованість, композиційна цілісність, художня виразність і оригінальність);
- спонукати до творчого розповідання казок лексичного змісту, створення кілька варіантів на одну тему.

Для цього нами використовувалися різноманітні прийоми спонукання дітей до створення казок, пропонуючи їм різноманітні сюжети і цікаві теми.

По завершенню впровадження експериментального навчання ми провели контрольний етап дослідження. Тривалість даного етапу була 2 тижні.

Мета заключного етапу: проведення контрольної діагностики.

Завдання:

- отримати інформацію про рівень сформованості зв'язного мовлення дітей.
- визначити результативність використання казкотерапії для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Отже, використання методу казкотерапії в системі корекційної роботи дає позитивний результат, що підтверджується даними діагностики рівня мовленнєвого розвитку дітей.

Використання комплексної системи корекційно-виховної роботи призводить до стійкої позитивної динаміки в мовленнєвому розвитку і емоційно-вольовій сфері.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку людства і на основі результатів корекційно-педагогічної статистики можемо констатувати, що кількість дітей, які страждають мовленнєвими порушеннями, збільшується. У значній кількості дітей цієї категорії помилки спостерігаються майже у всіх структурах мовленнєвої системи: починаючи від порушень звуковимови, до труднощів в опануванні лексичною, граматичною мовленнєвими ланками і зв'язним мовлення взагалі. За психолого-педагогічною класифікацією порушень мовлення Рози Євгенівни Левіної такі діти отримують діагноз «загальне недорозвинення мовлення». Недостатній рівень мовленнєвого розвитку призводять до соціальної дезадаптації та неготовності дітей старшого дошкільного віку до майбутнього навчання у школі.

Відомо, що мисленнєві та мовленнєві процеси взаємопов'язані [9, с. 115]. Діти із загальним недорозвиненням мовлення стикаються також з труднощами в становленні розумових операцій (класифікація, узагальнення, аналіз, синтез, порівняння). Усі ці операції зазнають активного розвитку пізніше, ніж у дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком. При цьому, також страждає якісна характеристика описаних вище видів розумової діяльності.

Дослідженнями науковців встановлено, що рівень зв'язного мовлення старших дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення зазвичай відповідає третьому мовленнєвому рівню та значно відстає від вікової норми. У дітей з таким порушенням відзначаються «труднощі встановлення послідовних подій розгорнутих розповідей. Для переказу характерні такі специфічні особливості, як: порушення зв'язності і послідовності викладення, смислові пропуски, лексичні та граматичні помилки, низький рівень фразового мовлення. Фрази у таких дітей

можуть бути дуже короткими, незмістовними та нелогічними. Такі труднощі необхідно враховувати в процесі організації та проведення корекційних занять з навчання дітей переказу. Робота над зв'язним мовленням впливає не тільки на стан мовленнєвого розвитку, але й покращує розумові здібності дітей. З цього випливає, що таке навчання носить корекційно-розвивальний характер» [14, с. 44].

Формування та розвиток зв'язного мовлення відіграє одну з головних ролей у становленні особистості старшого дошкільника, а також у його готовності до навчання у школі. Граматично правильно, зв'язно, послідовно побудована розповідь, що спирається на логічні зв'язки, лексично правильно підібрані слова - усе це дозволяє старшим дошкільникам переходити на більш складний рівень мовленнєвого та комунікативного розвитку; допомагає висловлювати власні думки; перешкоджає «схематичності», бідності у висловлюваннях.

Діти старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення із труднощами оволодівають зв'язним мовленням. Специфічним є формування як діалогічної, так і монологічної складової зв'язного мовлення. Їх розповіді можуть відрізнятися непослідовністю та чималою кількістю граматичних і лексичних помилок. У них невеликий словниковий запас, а також може спостерігатися низька мотивація до комунікаційних процесів.

Слід звернути увагу на те, що у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення, зв'язне мовлення, як щабель соціальної та передшкільної підготовки, формується лише з допомогою спеціаліста, наочного матеріалу, допоміжних запитань або інструкцій, а також, інноваційних, творчих, цікавих та доступних для дітей засобів.

Казкотерапія – це психолого-педагогічний метод, який використовує казковий літературний твір для інтеграції особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, розширення свідомості,

вдосконалення взаємодії з оточуючим світом (Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Т. Грабенко, Д. Фролов, Н. Погосова).

На вплив казки на формування особистісної та мовленнєвої сфер розвитку дітей дошкільного віку вказували такі науковці, як: Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Т. Шипова, Н. Крилова, Ю. Лебедєв [39, с. 59].

В експериментальній частині нашого дослідження ми за мету ставили – з'ясувати особливості зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети ми спланували реалізувати такі завдання:

1. З'ясувати стан зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

2. Виявити особливості зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням.

3. На основі аналізу результатів констатувального дослідження сформулювати методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення засобами казкотерапії.

Дослідивши особливості зв'язного мовлення дітей із ЗНМ ми відзначили: порушення зв'язності та послідовності викладу тексту; низьку інформативність; бідність і стереотипність лексико-граматичних засобів мовлення; порушення процесів вербальної творчості; пропуски смислових ланок і помилки; повтори слів, паузи по тексту; незакінченість смислового вираження думки; труднощі у мовленнєвій реалізації задуму; необхідність у стимулюючій допомозі.

Корекційний вплив із застосуванням методу казкотерапії складається з декількох етапів.

На першому етапі дітям надавалася можливість придбання безпосереднього емоційно-чуттєвого досвіду спілкування з предметами, з якими діти потім зустрічаються в казці.

На другому етапі діти входили в область активного дієвого освоєння змісту казкового твору;

На третьому - опанували засобами побудови самостійної активної взаємодії з казковими образами, одне з фундаментальних засобів - включення казкових героїв в різні ситуації;

На четвертому - творче використання цих засобів в самостійній мовленнєвій діяльності.

Ефективним прийомом у казкотерапії є «логоказка». Логоказки - це «казки, зміст, яких несе певне лексичне, граматичне або фонематичне навантаження. Головним завданням логоказки є послідовний та глибинний розвиток мовлення дітей і їх психічних процесів шляхом використання елементів казко терапії» [39, с. 42].

Логоказки, що сприяють розвитку зв'язного мовлення, вчать дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення «не тільки переказувати вже відому для них казку, а й придумувати свою власну, разом із логопедом, або вихователем; розігрувати казку за мотивами побаченої, але при цьому змінювати персонажів, час дії та завершення казки» [39, с. 147].

Логоказка - може слугувати одним із таких засобів. Вона проста у використанні, але при цьому, створюючи позитивні умови в ЗДО, за короткий проміжок часу дозволяє дитині із загальним недорозвиненням мовлення на високому рівні опанувати зв'язне мовлення.

Отже, використання методу казкотерапії в системі корекційної роботи дає позитивний результат, що підтверджується даними діагностики рівня мовленнєвого розвитку дітей.

Використання комплексної системи корекційно-виховної роботи призводить до стійкої позитивної динаміки в мовленнєвому розвитку і емоційно-вольовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамовских А. А. Использование информационных технологий в коррекции нарушений речи у старших дошкольников. Изучение и образование детей с различными формами дизонтогенеза: Материалы всероссийской научно-практической конференции студентов, магистрантов, аспирантов и слушателей. Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2014. С. 126-129.
2. Аксенова Л. И., Архипова Б. А. Специальная педагогика. М.: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
3. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64 с.
4. Боголюбская М. К. Художественное чтение и рассказывание в детском саду. М.: Просвещение, 2011. 190 с.
5. Богуш А. М. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок К.: «Вища школа», 1993. 300 с.
6. Бондар В. І. Дефектологічний словник: навчальний посібник. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.
7. Бородич А. М. Методика развития речи детей М.: Просвещение, 1981. 256 с.
8. Венгер Л. А. Домашняя школа мышления (для пятилетних детей). М.: Знание, 1984. 80 с.
9. Выготский Л. С. Собрание сочинений: Детская психология М.: Педагогика, 1984. 432 с.
10. Волкова Л. С. Логопедия: Учеб.пособие для студентов пед. Ин-тов по спец. «Дефектология» М: Просвещение, 1999. 628 с.
11. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят К.: Шкільний світ, 2006. 119 с.
12. Глухов В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием М.: АРКТИ, 2002. 144 с.
13. Горай І. В. Формування лексико-граматичної сторони мовлення

у дітей із ЗНМ. Полтава, 2009. 153 с.

14. Грибова О. Е. Психолінгвістика і логопедія: питання, пропозиції. М.: Дефектологія, 1999. 116 с.

15. Громова О. Е. Інновації - в логопедическу практику: Методическе пособие для дошкільних освітальних учреждений. М.: Лінка-Пресс, 2008. 232 с.

16. Гуськова А. А. Развитие монологической речи детей 6-7 лет: занятия на основе сказок. Волгоград : Учитель, 2011. 151 с.

17. Дудьев В. П. Системный подход в развитии коммуникативного потенциала дошкольников с общим недоразвитием речи. М., 2006. 115 с.

18. Елкина Н. В. Формирование связной монологической речи у детей старшего дошкольного возраста М, 2004. 107 с.

19. Ефименкова Л. Н. Методики исследования умений пересказа в дошкольном возрасте. М.: Сфера, 2010. 120 с.

20. Жукова Н. С. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. Екатеринбург, 1999. 320 с.

21. Жулина Е. В. Логосказки как средство коррекции речевых нарушений у детей. Проблемы современного педагогического образования. М. 2018. С. 65-68.

22. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Т. М. Грабенко. Практикум по креативной терапии. СПб.: «Речь», 2001. 400 с.

23. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.- метод. посіб. К.: «Слово», 2016 384 с.

24. Крылова Н. Л. Преемственность в работе логопеда и воспитателя по формированию лексико-грамматической стороны речи у дошкольников с общим недоразвитием. Дефектология, 1991. С. 74-77.

25. Кизилова В. В. Основи культури й техніки мовлення: навчальний посібник. Луганськ: Знання, 2007. 126 с.

26. Короткова Л. Д. Сказкотерапия для дошкольников и

младшего школьного возраста. М.: ЦГЛ, 2003. 246 с.

27. Лалаева Р. И. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). СПб.: СОЮЗ, 1999. 160 с.

28. Лапшин В. А. Основы дефектологии. М.: Просвещение, 1991. 143 с.

29. Лебедев Ю. А. Сказка как источник творчества детей. Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. 288 с.

30. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. М.: Просвещение, 1967. 367 с.

31. Лопатина Л. В. Комплексный подход в диагностике и коррекции общего недоразвития речи у детей. М., 1998. 100 с.

32. Лурия А. Р. Мозг человека и психические процессы. М.: Педагогика, 1970. 496 с.

33. Луценко І. В. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К.: Світич, 2008. 202 с.

34. Малышко А. А. Обучение старших дошкольников с нарушениями речи употреблению синонимов. Дефектология. К.: «Малышко», 1999. 288 с.

35. Марадымова А. Н. Логосказки как эффективное средство коррекции и развития коммуникативной функции речи дошкольников с ОНР. Развитие науки и образования в современном мире: Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции. Дюбержы: «АР-Консалт», 2014. С. 142-143.

36. Новоселова С. Л., Компьютерный мир дошкольника. М.: Новая школа, 1997. 128 с.

37. Павленко А. О. Гармонійний розвиток дитини через казку. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 111 с.

38. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Збірник наукових праць

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 17(2). С. 286-293.

39. Полянская Л. А. Логосказки как эффективный метод в системе коррекции речевых нарушений. Педагогический мир: электронный журн. МБДОУ ДС № 26, Озерск. 2013. 240 с.

40. Роберт И. В., Панюкова С. В., Кузнецов А. А., Кравцова А. Ю. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учеб.-мет. пособие для педвузов.. М., 2006. 374 с.

41. Рібцун Ю. В. Ігри для ротика: Розвиток мовлення. Дошкільне виховання. 2007. №4(89), квітень. С. 28-29.

42. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. М.: Педагогика, 1989. Т.1. С. 468.

43. Соботович Є. Ф., Трофименко Л. І. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності. Дефектологія. 2000. №4. С. 16-19.

44. Сохин Ф. А. Основные задачи развития речи. М.: Академия, 2002. 119 с.

45. Смирнова Т. В. Использование логосказок и театральноигровой деятельности в коррекционной работе с детьми. Котовск, 2011. 213 с.

46. Стребелева Е. А., Венгер А. Л. Специальная дошкольная педагогика: учебное пособие. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 312 с.

47. Сушельницька З. В. Логоказка як засіб розвитку артикуляційної моторики у дітей. Кам'янець-Подільський: науково-методичний центр Управління освіти і науки, 2014. 64 с.

48. Тихеева Е. И. Методика развития речи и обучение родному языку в детском саду. М.: Просвещение, 2006. 145 с.

49. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. К.: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.

50. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. К.: Вища школа, 1999. 418 с.
51. Филичева Г. Б., Чевелева Н. А. Логопедическая работа в специальном детском саду. М. : Просвещение, 1987. 81 с.
52. Филичева Т. Б., Чиркина Г. В. Коррекционное обучение и воспитание детей 5-летнего возраста с общим недоразвитием речи. М. : Просвещение, 1991. 44 с.
53. Фотекова Т.А. Тестовая диагностика младших школьников: методическое пособие. М. : АРКТИ, 2003. 143с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ігри для здійснення казкотерапії

1. Активізація пізнавальних здібностей дітей: використовуються ігри та вправи, спрямовані на формування сенсорних уявлень з опорою на різні модальності сприйняття.

Гра: «Почастуй ведмедів» (за сюжетом **казки** «Три ведмеді»).

Мета: розвиток сенсорних уявлень, з опорою на зорові і тактильні відчуття.

Мета, яка озвучується для дітей: принести частування трьом ведмедям, щоб помирити їх з Машею.

Діти вибирають частування для ведмедів, орієнтуючись на колір, форму, матеріал з якого виготовлені паперові цукерки, печива, тістечка.

Гра: «Будиночки для друзів - тварин» (за **казкою** «Теремок»)

Мета: розвиток сенсомоторної координації.

Мета, яка озвучується для дітей: потрібно побудувати нові яскраві будиночки для всіх, хто жив в теремку.

Кожна дитина «будує» свій будиночок з різних різнокольорових геометричних фігур різних за кольором і величиною.

2. Розвиток загальних мовленнєвих навичок:

сила голосу

Гра: «Зайчик почує наше ау - швидко знайдеться в холодному лісі» (за **казкою** «Зайчикова хатинка»).

Мета: вчити підвищувати і знижувати силу голосу.

Мета, яка озвучується для дітей: зайчик засмутився і загубився в зимовому лісі, допоможіть йому.

мовленнєве дихання

Гра: «Вимови фрази» (за **казкою** «Ріпка»).

Мета: працювати над тривалістю мовного видиху.

Мета, яка озвучується для дітей: посадимо ріпку, скажімо слова: «нехай буде ріпка велика, міцна», «нехай ріпка буде смачна, солодка».

3. Розвиток лексико-граматичних категорій.

Для даного розділу добре використовувати ковролін, магнітну дошку, тим самим, забезпечуючи мобільність проведення ігор та вправ.

Гра: «Кого зустрів в лісі колобок» (за **казкою** «Колобок»)

Мета: тренувати вживання Р. п. Ім., Формувати просту фразу.

Мета, яка озвучується для дітей: колобок котиться по лісі, за дерева ховаються різні звірі, допоможемо їх дізнатися (*хвіст зайця, вуха ведмедя, пащу вовка, лапи лисиці*).

Гра: «Де ховається Маша?» (За **казкою** «Маша і ведмідь»).

Мета: розвивати правильне вживання (*розуміння*) простих **прийменників**, активізувати словник по темі: меблі.

Мета, яка озвучується для дітей: Маша ховається від ведмедя, назвіть, де (*під столом, в шафі, під стільцем, на грубці, під ліжком*).

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВИТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Богданова Інна Петрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021

(дата)

—
(підпис)

І.П.Богданова

(ім'я, прізвище)